

Siegfried-avaruuszeppeliinejä ja pienempiä Valkyyria-aluksia elokuvassa *Iron Sky*.

Wagneria *Iron Sky* -elokuvassa Teksti: Robert Storm

Tuottaja **Samuli Torssonen** ja ohjaaja **Timo Vuorensola** ovat 1990-luvulta asti tehneet *Star Wreck* -tieteiselokuvaparodioita. Aluksi niissä oli vain yksinkertaista tietokonegrafiikkaa, mutta sarjan myöhemmät osat olivat aiempaa näyttävämpiä ja niissä esiintyi amatööri näyttelijöitä. Sarjan uusin osa, pienessä asunnossa kuvattu *Star Wreck: In the Pirkinning* saavutti netistä ladattuna valtavan suosion – noin yhdeksän miljoonaa latausta. Laskutavasta riippuen sitä voidaankin pitää kaikkien aikojen katsotuimpana suomalaiselokuvana. Suosion kannustamana Torssonen ja Vuorensola alkoivat suunnitella huomattavasti suuremman budjetin tieteiskomediaa *Iron Sky*, joka toteutettiin suomalais-saksalais-australialaisena yhteistuotantona. Osa rahoituksesta tuli *Star Wreck* -sarjan ihailijoilta ja science fiction -harrastajilta. Elokuva sai suurta huomiota jo vuosia ennen valmistumistaan. Sen ensi-ilta oli Berliinin elokuvajuhlilla helmikuussa 2012.

Iron Sky perustuu **Jarmo Puskalan** alkupe- räisideaan ja Finlandia-voittaja **Johanna Sinisalon** sen pohjalta kirjoittamaan tarinaan. Idea on omalaatuinen: vuonna 1945 joukko saksalaisia natsveja pakeni kuun pimeälle puolelle. Elokuvassa musta amerikkalais-astronautti törmää vuonna 2018 vahingossa näihin kuussa asuviin natsihin. Kuunatsien löytäminen tapahtuu Yhdysvaltojen presidentin kannalta juuri oikealla hetkellä, ennen vaaleja. Vaikka *Iron Sky* vitsailee natsien kustannuksella, myös amerikkalaispoliitikot esitetään siinä täysin moraalittomina.

Erittäin kiinnostavaksi *Iron Sky* -elokuvan tekevät sen sisältämät viittaukset Wagneriin. Alkupuolella nähdään koululaiset Siegfried ja Brünnhilde. Zeppeliinejä muistuttavan avaruusaluksen nimi on niin ikään Siegfried. Yksittäisillä avaruuszeppeliineillä taas on sellaisia nimiä kuin Tannhäuser, Wolfram ja Biterolf. Suurin sota-alus on nimeltään *Götterdämmerung*. Wagner-viittaukset ulottuvat myös Yhdysvaltoihin: presidentin kampanjapäällikön

nimi on Vivian Wagner. Jotakuta saattaa ärsyttää se, että Wagner jälleen kerran yhdistetään natseihin. Asiaan kannattaa kuitenkin suhtautua huumorilla. Itse pidän hienona asiana sitä, että Wagner kaikesta päätellen kiinnostaa tämän elokuvan tekijöitä.

Wagner-lainoja Laibachin musiikissa

Eniten Wagner-viitteitä on kuitenkin slovenialaisen industrial-yhtyeen Laibachin elokuvaan tekemässä musiikissa. Industrial on 1970-luvun puolivälissä brittiyhtye Throbbing Gristlen ja levy-yhtiö Industrial Recordsin toimesta syntynyt musiikinlaji, johon kuuluvat koneet, melu ja provokatiivisuus. Ideat ovat periaatteessa samantapaisia kuin 1900-luvun alun futurismissa, mutta toteutettuina elektronisen musiikin, rockin ja discomusiikin keinoin. Sittemmin industrial on hajonnut useisiin alalajeihin, joista jotkut ovat lähellä heavy metalia, toiset teknoa. Varhaisiin industrial-esityksiin kuului usein eri taiteenlajien yhdisteleminen. Joku saattaisi nähdä tässä yhtäläisyyksiä Wagnerin kokonaistaideteoksiin. Monet varhaiset industrial-yhtyeet esiintyivät myös teatteriesityksissä ja taidemuseoissa. Laibach perusti vuonna 1984 eräiden muiden slovenialaisten taiteilijaryhmien kanssa Neue Slowenische Kunst -taiteilijakollektiivin. NSK julistautui myöhemmin itsenäiseksi mikrovaltioksi, joka ei sijaitse paikassa vaan ajassa.

Laibach perustettiin kuukautta marsalka Titon kuoleman jälkeen. Se ja muut industrial-ryhmät herättivät pahennusta 1980-luvun Jugoslaviassa. Tuolloin, ja ajoittain vielä nykyäänkin, jotkut pitivät Laibachia natsimusiikkina. Syyt tähän ovat kuitenkin erilaisia kuin Wagnerin kohdalla: sotilaallinen tyyli ja kolmannen valtakunnan estetiikan hyödyntäminen sekä Laibach-nimi, jota oli käytetty Ljubljanan kaupungista natsimiehityksen aikaan. Kun Laibachia tarkastelee vä-

hän tarkemmin, käy selväksi, että kysymys on todellisuudessa erilaisten poliittisten ideologioiden kriitistä ja ironiasta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että Laibach on käyttänyt natsivastaisen taiteilijan **John Heartfieldin** taidetta ja siinä, että se nyt osallistui natsile naureskelevan elokuvan tekemiseen. Laibach on kolmen vuosikymmenen aikana tehnyt monenlaista musiikkia. Tietynlaisina ääripäinä voisi raakasointisen varhaistuotannon (mm. konserttilevy *Ljubljana – Zagreb – Beograd*) lisäksi mainita kauhuelokuvamusiikista vaikutteita saaneen *Macbeth*-teatterisoundtrackin (1990) ja tanssittavan – tai ajoittain marssittavan – *WAT*-levyn (2003).

Laibachin musiikissa on usein lainoja muiden musiikista. Esimerkiksi teatterimusiikkilevy *Krst pod Triglavomin* kappaleessa *Jezero* yhdistellään **Franz Lisztin** *Dante-sinfonian* avausosaa ja jugoslaviaista partisaanilaulua lopputuloksen kuulostaessa puhtaalta Laibachilta. Laibach on myös levyttänyt muiden musiikista omia versioitaan, jotka saattavat poiketa alkuperäisistä paljonkin ja joissa niistä nostetaan esille yllättäviä puolia. Yksi esimerkki tästä on *Sympathy for the Devil* -levy (1988), jolla on kahdeksan erilaista versiota The Rolling Stonesin samannimisestä kappaleesta. *Laibach-kunstderfuge*-levyllä (2008) taas on Laibachin versio **Johann Sebastian Bachin** sävellyksestä *Die Kunst der Fuge*. Laibach kävi esittämäs-

Laibachin *Volkswagner*-esityksen mainos. Kuvassa solisti Milan Fras, jonka osuus itse esityksessä – samoin kuin *Iron Sky* -soundtrackilla – oli varsin pieni.

sä sen myös Suomessa ja käytti instrumentteina tietokoneita. Bachin jälkeen vuorossa oli Wagner. Tämä oli tavallaan luonteavaa, sillä monet ovat kutsuneet Laibachia wagneriaaniseksi – tätä sanaahan tosin näkee usein käytettävän pelkkänä mahtipontisen synonyymina. Alkuperäisenä tarkoituksena oli, että Laibach olisi osallistunut *Parsifalin* esitykseen Kroatian kansallisteatterissa. Tämän suunnitelman kariututtua Laibach teki kapellimestari **Izidor Leitingerin** kanssa Wagnerin sävellyksiin perustuvan “kolminäytöksisen äänisarjan” *Volkswagner*, jonka se esitti Slovenian radion sinfoniaorkesterin kanssa Ljubljanassa 18.4.2009. *Volkswagner* oli tarkoitus julkaista levyllä seuraavana vuonna, mutta julkaisua siirrettiin eteenpäin, eikä siitä ole tullut uutisia yli vuoteen.

Musiikissa, jota Laibach teki *Iron Sky* -elokuvaan, on runsaasti Wagner-lainoja. Lopputeksteissäkin sanotaan: “Music by Laibach. Inspired by Richard Wagner and *Iron Sky*”. Välillä lainat kuullaan sellaisinaan, välillä niitä muunnellaan kauas alkuperäisestä. Erityisesti Siegfriedin surumarssi esiintyy monessa muodossa. Valkyyrioiden ratsastuksen käyttäminen taistelukohtauksen aikana tuntuu hiukan kliseiseltä, mikä saattaa olla tarkoituksin. *Lohengrinin* häämarssi kuuluu yllättäen ja ilmeisen ironisesti välienselvittelyn taustalla. Elokuva päättyi rauhanomaisesti *Parsifalin* sä-

Rheingold-alus. Kuva *Iron Skyn* soundtrack-levyn kansivihosta.

veliin. Wagnerin lisäksi mukana on lainauksia **John Williamsin** *Tähtien sota* -musiikista sekä Saksan ja Yhdysvaltojen kansallislauluista. Musiikki kuullaan osaksi Laibachin itsensä esittämänä ja osaksi **Slavoj Avsenik Jr:n** orkestroimana ja orkesterin soittamana.

Iron Sky on saanut kriitikoilta melko ristiriitaisen vastaanoton. Joidenkin mielestä sen huumori ei täysin aukea muille kuin science fiction -harrastajille. Jotkut ovat pitäneet henkilöhahmoja liian stereotyyppisinä. Itse pidin elokuvaa hauskana ja satiirissaan terävänä. Erityisesti kuuhun sijoittuvat kohtaukset olivat erittäin hyvännäköisiä. Laibachin ja Wagnerin suurena ihailijana parasta oli silti

mielestäni musiikki. Mute Records -levy-yhtiön julkaisema soundtrack-levy ilmestyi huhtikuussa. Laibach esiintyi maaliskuussa Tampereella *Iron Skyn* ensi-iltajuhlissa ja piti seuraavana päivänä konsertin Helsingissä.

Wagneria muissa viime aikojen elokuvissa

Samaan aikaan *Iron Skyn* kanssa elokuvateattereissa oli **David Cronenbergin** elokuva *A Dangerous Method*. Cronenberg tunnetaan parhaiten kauhuelokuvistaan, mutta sellaisen kanssa tällä ei ollut mitään tekemistä. Elokuva kertoo **Carl Gustav Jungista** ja **Sigmund Freudista** sekä Jungin potilaasta, psykoanalyttikoksi ryhtyvistä **Sabine Spielreinita**. Elokuvan musiikin oli tehnyt aikamme tunnetuimpiin elokuväsäveltäjiin kuuluva **Howard Shore** (mm. *Taru Sormusten herrasta*), ja *Iron Skyn* soundtrackin tapaan se perustui hyvin suureksi osaksi Wagnerin teemoihin. Vaikka mukana oli samojakin teemoja kuin *Iron Skyssa*, musiikki kuulosti hyvin erilaiselta, kamarimusiikilliselta ja dramatiikkaa välttelevältä. Elokuvassa keskustellaan myös jonkin verran Wagnerista ja Siegfried-myytistä. Howard Shore sanoi elokuvan rakenteen perustuvan *Siegfried*-oopperaan. *A Dangerous Method* on näytelmällinen ja hiukan kuiva elokuva, mutta silti kiinnostavaa katsottavaa psykoanalyysistä kiinnostuneille.

Viime vuonna ensi-iltansa saaneessa **Lars von Trierin** elokuvassa *Melancholia* musiikina käytettiin pääasiassa *Tristanin ja Isolden* alkusoittoa. Tämä musiikki nousi hyvin tärkeäksi osaksi elokuvaa ja sen dramatiikkaa. Von Trierin hän oli tarkoitus ohjata Bayreuthin vuoden 2006 *Ring*-produktio. Von Trierin tästä produktiosta ja sen kariutumisesta kirjoittama artikkeli on julkaistu *Wagneriaani* numerossa 27 (kevät 2006). Äskettäisessä haastattelussa kapellimestari **Christian Thielemann** sanoi, että on mahdollista, että tulevaisuudessa von Trier ohjaa vielä jotain Bayreuthiin.

Melancholiassa on sekä mielisairaudesta kertovaa kamaridraamaa että tieteiselokuvaa. Tässä suhteessa se tavallaan muistuttaa sekä *A Dangerous Methodia* ja *Iron Skyta*. Nämä kolme elokuvaa osoittavat, että Wagner todella kiinnostaa tällä hetkellä elokuvantekijöitä.

© Sony Pictures Classics 2011

Yläpuolella kuva elokuvasta *A Dangerous Method*: Carl Gustav Jung (Michael Fassbender) soittaa potilailleen musiikkia Wagnerin oopperasta Valkyyria. Sabine Spielrein (Keira Knightley) tekee muistiinpanoja. Alla Kirsten Dunst elokuvassa *Melancholia*.

Kuva: Christian Geismes